

Ředitel ND: PhDr. Ondřej Černý

Šéf činohry ND: Michal Dočekal

TISKOVÁ ZPRÁVA

Julius Zeyer

RADÚZ A MAHULENA

V příšeří koncertu stříbrný zaskvěl se pocel mnohý...

PREMIÉRA 18. A 19. ČERVNA 2009 VE STAVOVSKÉM DIVADLE

Julius Zeyer

RADÚZ A MAHULENA

Režie: J. A. Pítinský
Scéna: Jan Hubínek
Kostýmy: Kateřina Štefková
Dramaturgie: Lenka Koliňová Havlíková
Hudba: Vít Zouhar

Stojmír Alois Švehlík
Runa Johanna Tesařová
Mahulena Pavla Beretová
Prija Antonie Talacková
Živa Eva Vrbková j. h.
Radúz Vojtěch Dyk
Nyola Marie Málková j. h.
Radovid Jiří Štěpnička
Přibina Milan Stehlík
Vratko Jan Bidlas

a Collegium 1704, Collegium Vocale 1704

Hudební nastudování: Václav Luks
Pohybová spolupráce: Igor Dostálek
Fonetická spolupráce: PhDr. Zdena Palková
Pomocná režie: Leona Primová
Inspicent: David Růžička
Nápověda: Alena Kubečková

Tvůrci inscenace děkují Umělecko-průmyslovému muzeu v Praze za laskavé zapůjčení exponátů k fotografování.

„Krásu a velikost!“ to bylo právě heslem Zeyerovým, když skládal pohádku na pozdrav zarmouceným bratřím na Slovensku. Vytvořil nejlepší své dílo formy dramatické, plné jemného dechu poesie lyrické a zase scén úchvatně dramatických. Celkem provívá dumná poesie síly velikého dávná. Výkladů allegorických, kterých se Zeyerově pohádce dostalo, nejen potřebí není, ale jsou pravému dojmu na závadu. Jest to ryzí poesie života a lásky.

Jan Voborník: Julius Zeyer (Nákladem Československé grafické unie, 1936)

Zeyerova dramatická báseň *Radúz a Mahulena* z roku 1896 patří k nejkrásnějším příběhům lásky,

kteří české jeviště zná. Klasické pohádkové motivy se snoubí s mytologickými odkazy bravurně skloubeny obrazivým jazykem. Radúz a Mahulena ze zneprátených království překonávají pro svou lásku nejen nástrahy osudu, ale i kouzla královny Runy, spalované nenávistí. Zeyer dal své hře podtitul Slovenská pohádka o čtyřech jednáních a do vínku kouzelný prolog „*Jsem pohádka. Kdo se mnou půjde, povedu jej do modrých krajů báje...*“ Vytvořil neobyčejně působivé dílo, jehož hlavním těžištěm je síla slova, umocněná bohatou symbolikou barev a přírodních živlů.

Základní inspiraci pro *Radúze a Mahulenu* čerpal Zeyer z indického dramatu *Šakuntala* básníka Kálidásy, které do češtiny přebásnil František Hrubín pod názvem *Ztracený prsten*. Najdeme zde jak gazelu, kterou při lovu pronásleduje král Dušjanta a která jej tak zavede ke krásné Šakuntále, podobně jako Radúze přivede bílý jelen k Mahuleně, ale především základní motiv ztráty paměti – Dušjanta zapomene na Šakuntalu díky ztracenému prstenu, Radúz na Mahulenu díky polibku ženy, byť je jeho matkou. V 90tých letech 19. století Zeyer rozšířil svůj bohatý tematický okruh o látku slovenské a jistě není bez zajímavosti, že rok před vznikem *Radúze a Mahuleny* se uskutečnila Národopisná výstava československá, jejíž slovenská expozice byla mimořádně úspěšná a vyvolala velký ohlas především v uměleckých kruzích. Právě ve slovenských pohádkách, které v roce 1891 vydali Škultéty a Dobšinský pod názvem *Slovenské povesti* nalezneme pohádku *Radúz a Ludmila*, v níž prchají milenci před Ludmilinou matkou – čarodějnici za pomoci kouzel. Když se čarodějnici nepodaří je chytit, Radúze zakleje, aby na Ludmilu zapomněl ve chvíli, kdy jej někdo políbí. Když Radúze ve spánku políbí jeho matka, promění se Ludmila v topol. *Zlatá panna Mahulena* ve stejnojmenné pohádce je krásná tak, že kdo jí pohlédne přímo do tváře, omdlí a onemocní – tento motiv nalezneme rovněž v *Radúzi a Mahuleně*, když Vratko varuje Radúze, aby se Mahuleně nejprve podíval na nohy a teprve potom postupně zvedal oči k tváři. Prince v pohádce *Zlatá panna Mahulena* provází věrný poutník, tak jako Radúze Radovid. Pohádku *Mahulena krásná panna* nalezneme i u Němcové, byť v jiné variantě, z Němcové inspirovaly Zeyera také pohádky *Šurina pan král* nebo *Otolienka*.

Různé varianty pohádek s motivem zapomenuté milé se nacházejí i u bratří Grimmů.

Tento výčet inspirací je ilustrací Zeyerovy tvůrčí metody, kterou sám nazýval obnovováním obrazů. Tuto metodu pregnantně pojmenoval Durdík ve studii o poezii Byronově: „*Tvary staré, které jsou dávno překonány a zapomenuty, oživuje (Byron) plnic je novým, významnějším obsahem a je takto podruhé vynalézá.*“ Zeyer se v předmluvě ke *Karolinské epeji* vyznává, že za skutečný romantismus v pravém smyslu slova považuje fakt, že každá doba přetváří staré ideály „*dle povahy a touhy své, dle své citěné potřeby*“. Zeyer byl složitá osobnost s rozvinutou obrazností a nevídanou senzitivitou, jeho touha porozumět „*starým ideálům*“ ale nepramenila pouze z romantismu, nýbrž také z rozčarování z doby a prostředí, v nichž žil. „*Doba sama sebou dost silná a tvůrčí, svérázná a jednostranná, nemůže se starati o obnovování (restauraci) starých typů. To se hodí době slabší, naší době, která zná analýsu a má porozumění studiím pro všechny doby minulé. Nemáme slohu svého, ale zálibu ve všech minulých. Zvláště nám Čechům, oloupeným o dvě století práce, sluší všude nastavovat vazby vývoje a navazovat s minulostí.*“ Jako byl Zeyer bytostný vlastenec, tak byl zároveň schopný reflexe i nesmlouvavosti k českému národu, jak dokazuje řada jeho povídek či básní, v nichž se často o své zemi vyjadřoval kriticky a za které sklízel kritiku umělecké veřejnosti.

Při každé práci byl Zeyer nejprve badatelem, prozkoumával své látky skutečně do hloubky a teprve na základě skutečného poznání se v něm probouzel básník. Postupně dospěl k názoru, že všechny báje světa spolu obsahem souvisejí a liší se pouze formou. České báje považoval za zlomek, jejichž smysl je ztracen. Jeho metodu přesně charakterizuje Jan Voborník, první životopisec Zeyerův, když popisuje východiska rozsáhlé básně *Vyšehrad*. První částí tohoto cyklu je *Ctirad*. Impulsem pro jeho napsání se stala domluva s Vrchlickým – na společné procházce se básníci dohodli, že každý napíše

svou vlastní verzi Šárky, nebudou spolu o věci hovořit a vzájemně se překvapí výslednou básní. Zeyer tak napsal *Ctirada, Vrchlický Šárku*. „*Báseň Vrchlického má mýthus v jádře, ale ve vylíčení víc na starost pravou lidskou vášeň. Báseň Zeyerova má mýthus v každém skoro slově; Vrchlický zhustil děj v drama Šárčiny lásky, Zeyer vše rovedl v řetěz bájí nejryzejší epiky*“, komentuje neformální „soutěž“ básníků Voborník a vystihuje tím zároveň rozpor, který mezi nimi později vznikl a který souvisel s jistou žárlivostí Zeyerovou na Vrchlického úspěchy na poli divadelním. Teprve následně Zeyer vytvořil celý cyklus *Vyšehrad* a to tím způsobem, že stávající báje důsledně domýšlel. Například - pokud přinesl Bivoj na Vyšehrad živého kance, ptá se Zeyer – proč jej tam přinesl a proč právě kance. Zeyer hledá v širším kontextu indoevropských bájí motivy související, kterými doplňuje bílá místa bájí českých, tak aby našel jejich smysl. Jazykem a obrazotvorností pak povznáší tuto práci literárně rekonstrukční na skutečné umění. U Zeyera symbolizuje každá ze tří dcer Krovových roční období – Tetka jaro, Libuše se „zlatými“ vlasy barvy zrající pšenice léto, Kaša neboli Kazi podzim. Krok (zimní slunovrat) a jeho žena Niva jsou u Zeyera bohy, kteří odcházejí, aby mohlo vzniknout nové pokolení. Divokého kance si básník vypůjčil z Eddy, kde se zlý Loky o žních vyřítí z podzemí, aby zaútočil na bohy. V Zeyerově básni propustí kance z podzemí Chrudoš, další postava „doplněná“ k původní české báji, temná bytost tmy a zimy. Kancem je zabit Zelený vítěz, který měl být manželem Tetky. Na přání Kaši vydá se Bivoj chytit kance, v jehož uťaté hlavě je nalezena perla – symbol vláhy, která oživí zabitého Zeleného Vítěze.

Tento Zeyerův způsob práce s prameny by ale nebyl možný bez vypjaté citovosti a schopnosti vracet se k vidění světa, které je člověku vlastní v dětství. Voborníkovi posloužil k pojmenování této Zeyerovy vlastnosti básník De Gubernatis: „(...) *vzývám jen jedinou, ovšem neobvyklou Musu, aby mi přispěla a vnuknutí mi dala - svatou prostotu dětství; vrátím se zase ke své chůvě a poprosím ji o pohádku; znova počnu snít o koních okřídlených, o mluvících ptácích, o předoucích kravách (vílách); vše mi bude možné a přirozené; potom vyjdu, abych pozoroval oblohu (...)*“

Lenka Koliňová Havlíková, dramaturg

Telefony, v nichž se vyhrožuje hudbou

„*Divákům, kteří smutní se děsí, že v našem představení nebude použita Sukova hudba, a již rozděsnění jsou smutností tou, chci vyslovit s omluvou, již nepopírám, smutek svůj z těchto reakcí. Že totiž každý může mít rád text Radúze a Mahuleny, a každému, je-li již citlivý k uhrančivosti toho díla, může se vnuknout touha sdělit své potěšení svým, jistě jen nejmenším přínosem, aniž by se chtěl od Suka odvázat. Je to jeho právo! Vždyť tiše se rmoutící abonent dnes snadno sežene hudbu se Sukem, vždyť snadno sežene televizní inscenaci. A navíc, vždyť je to divné: v Hradišti psal k Radúzovi a Mahuleně hudbu slavný Pavlica, a všichni kolem Hradiště i v Hradišti tomu byli rádi a těšili se na to. Zde však, jisti si předmětem, zvedají telefony a dokonce vyhrožují. Je mně to líto, aniž těch lidí, a proto jsem napsal přepis tento. Hudba pana Zouhara je krásná, aniž Sukova krásná není. Bohatství Zouharovo je jiné, ale není přednější bohatství Sukovo. Jsou to dvě bohatství, a svět si jich přeje a myslí na ně.*“

J. A. Pitínský, režisér
11. 6. 2009

K inscenaci Radúz a Mahulena byly spuštěny webové stránky www.raduzamahulena.cz, které mapují průběh přípravy inscenace.

„*Mám radost, že jsme začali zkoušet Radúze a Mahulenu. Těší mne, že k inscenaci připravujeme micro-site web, který nám umožňuje ukázat zákulisí složitého divadelního mechanismu. Navnadit naše diváky magií divadelních zkoušek. Zpřístupnit okamžiky, které normálně zůstávají skryty. Jsem rád, že Národní divadlo vstupuje webovou technologií do jednadvacátého století.*“

Michal Dočekal, šéf činohry

Kontakty:**PhDr. Ondřej Černý**

ředitel Národního divadla

tel: +420 224 901 250

fax: +420 224 932 092

e-mail: o.cerny@narodni-divadlo.cz**Michal Dočekal**

šéf činohry Národního divadla

tel: +420 224 902 120

fax: +420 224 902 122

e-mail: m.docekal@narodni-divadlo.cz**Lenka Kolihová**

dramaturg činohry Národního divadla

tel: +420 224 902 128

fax: +420 224 902 122

e-mail: l.kolihova@narodni-divadlo.czwww.narodni-divadlo.cz

Připravil: Tomáš Staněk, public relations činohry,

tel: 224 902 126, mobil: 605 207 249, e-mail: t.stanek@narodni-divadlo.cz

